

Önkéntes vak

Jónás Tamás verseskötete

A Jóisten mentsen meg minden költőt a beérkezett-ség érzetétől! Azt csak a kivételes tehetségű szerzők élhetik túl sérületlenül, mindenki másnak önemésztést hoz. Csak nagy-nagy kínokon, csömörökön és kétségeken átverekedvén magukat juthatnak túl egy-egy költői válságon (ami persze sokszor a legnagyobbakat sem kímélte). Jónás Tamás – kétség sem férhet hozzá – jó költő. Fényévnyi távolságra túl a középszerűségtől, s már csak éppen innen a kivétellességtől. Legutóbbi, a Magvetőnél megjelent kötete, az *Önkéntes vak* a bizonyosság erre. Már-már megtörni látszott az a lírai pályaív, amelyet eddigi verseskönyveivel rajzolt.

A költészettel középiskolás kora óta foglalkozó szerzőnek a Vas Népében tizenhét évesen jelent meg először verse, de igazán csak 21 évesen robbant be a magyar irodalomba (szokatlan módon, mindjárt két kötettel). „Az út szélén” és „Ahogy a falusi vén kutakra zöld moha települ” költeményes könyveit igen kedvezően fogadta az irodalomkritika, de az olvasóközönség is. Azóta is mindkettő a tenyerein tartja.

Jónás az Amaro Drom folyóirat munkatára lett, 1999-ben és 2000-ben ő szerkesztette a lap szépirodalmi mellékleteit, úgynevezett „különszámait”. 2000-ben Arany János-, 2001-ben Soros-, 2002-ben pedig Herder-ösztöndíjat kapott (utóbbi: Esterházy Péter javaslatára). Antológiákban is közöltek tőle költeményeket, mint például a Fekete korall 2. (1998), vagy az Ezüst hajtincs – Rupuni chunra (1998) oldalain. Versei rendszeresen helyet kapnak a különböző újságok irodalmi mellékleteiben és a folyóiratokban. Más szerkesztőségek mellett az Élet és Irodalom, a Népszabadság, Népszava, Életünk, Kortárs, Pilvax, Barátság, Palócföld, az Új Forrás, a Mozgó Világ, a Holmi és a Litera is szívesen adott helyet műveinek.

A *Tamás könyve* (1995) és a *Nem magunknak* (1996) már érett verselőként hozott számára méltó sikert. A *Bentlakás* (1999) az *Ő* (2002) és a *Kiszámítható józanság* (2006) már egy sajátos hangú, mással összekeverhetetlen, egyéni stílusú és világlátású költővé avatta.

Prózaíróként is jeleskedett: meseátiratai, kisregénye, novelláskötete is megjelentek, melyek közül a *Cigányidők* már külföldi kiadást is megélt.

Ez a mostani versgyűjtemény a 2006-2007. évi Jónás-termés – feltehetően – legjavát szemezgette és kínálja az olvasóknak. A költemények – igaz, kis ré-

szek – kiérleltelenebbnek tűnik, mint a korábbiak, s egymásutániségük sem szervezi őket új minőséggé. Amikor mégis összefüggő, egymást erősítő sorozattá látszanak szerveződni, a sejtett vagy felsejlő mondatokat egy-egy középük szuszakolt poéma megtöri, így a varázst és várákozást is.

Amennyiben néhány oldalról nem egy pusztán unaloműző tollgyakorlat mesterkéltnek tűnő játékosága köszönne ránk, könnyen mondhatnánk: a költő kissé hanyavetibb lett, vagy fölöttébb kísérletező kedvében volt. (A nagyszámú önrím, a kancsal-, kényszer-, illetve pararimek, az akár egy versen belül is versszakonként változó rímképletek, sőt itt-ott még a ritmusok is erősíthetik ezt az érzést.) Mivel azonban Jónás Tamás eddig igencsak elkapott benünket, nyájas olvasóit, s megszokatta velünk, hogy keveset bíz a véletlenre – mélyebb értelmekekre és összefüggésekre igyekszünk rálelni. A kötet végére bizonyára sokan rá is jönnek az okokra. A versteremtő egy másik teremtőt utánoz...

A kötet ajánlása is ilyesféle szellem-játékra hív, lelki tusakodásra készít: „istennek, ha nincs” – veti a szerző ajánlasként a verseket fedő szűzoldalra. Ezzel aztán rögtön Adyhoz rokonítja a várhatóan elkövetkezőket. (Hiszek hitetlenül Istenben – fogalmazta meg az égiekhez fűződő kapcsolatát a nagy előd.) Az *Önkéntes vak* legtöbb – és igen értékes – verse e kétségekkel teli kettősséget teszi érzékletessé. Nehéz ma hinni! Istenben, de a költészet erejében is – ezt sugallja Jónás. Versről versre a kétely szülte látélet sorai nyomasztanak tovább. Olyan világban élünk a költő szerint, amelyben „A jók sem látják a rosszat, és nem hiszik a jót.” (Perellek, Úr!), s bár „Reménykedünk mindenben, ami képes / mozgásban tartani a kozmoszokat...” (Ima az Úrért), megriaszt a féltett bizonyosság: „Az angyalokból nincs kiút.” (A félelemről). Csodák és tündérek ugyan vannak, de az előbbieket titokban maradnak, az utóbbiak pedig „minek élnek, ki tudja. / hasznuk kereken nulla.” (Önérdék nélkül). Még a váratlan események sem képesek, helyére zökkenteni a világot, helyreállítani a harmóniát: „...pár napig a pokol be van zárva / de ne számíts az isten irgalmára” (A sátán üzenete); „Hiába keres zokogva az isten hogy mentsen” (Elosontak a falak).

„Elhasználtalak, Isten” – szakad ki egy szörnyű felismerés a Mélykomor nagymagyar című vers felüté-

seként. Ekörül forog minden: valaki sorsára hagyta itt a másikat. A Teremtő az embert, vagy az ember az Urat, s önnön teremtőerejét. Mivel azonban az Istenen és a költészetén túl – e sajátos kör- és körképben – a szerelmi megváltás hite, a tiszta szerelem is sóvárgásos bizonytalanságba süpped („a szerelem is csak társítás”), erősen áthallódnak, átérződnek és felcserélődnek a szerepek. Mindeközben átkozottul illetlenné, szemérmertlenné és profánná torzulnak a gondolatok. „Remélem hogy isten ott lapul a bugyidban” – olvasható például a Rendet tesztek című vers záró sorában. Az alpáriság, a káromkodás, a nyomdafestéket állítólag nem tűrő szavak itt nagyon is túrnak (lásd: Kinek drágább rongy élete, vagy Intés a nőkhöz), egyenesen helyet túrnak maguknak... (Miért pont a szépirodalom bástyáit kímélnék, amikor a kültelkek után, a polgári szalonokat s az Országházat is meghódították már?)

A némaságról című vers lélegzetelállító csodára nyithatja a szemünket. Mintha maga József Attila vezette volna Jónás tollát, amikor a tizenkét ember álmán keresztül rajzol igen kritikus, szomorú és nem sok reménnyel kecségetető társadalmi parabolát. Nemcsak a Mondd, mit érlel?, hanem a Hetedik te magad légy! József Attiláját is előhossa az emlékezetünkben. Megszámolva ugyanis a felvillantott sorsokat, látszólag csak tizenegy személyről esik szó, noha tizenkettőt ígér egy versszak. A tucát csak velünk, az „igaz olvasóval” lehet teljes, vagy a költővel... Ismét magunkban a felelet. A még egyelőre hangos némaságról szól a *Semmiképp* is, amelynek egyetlen szikár sorával, a „már nincs szükség reményre” tételmonddal számos kérdést kiolt, amit a lelünkben azelőtt felhorgasztott.

Megrendítő – bár teljesen más okból – az önélet-rajzi ihletésű *Apu* című költemény is, ami a ragaszkodás szépségével hat. Az *Albérlet* és a *Talán valóban* egyrészt a korábbi Bentlakás-kötet újabb – megkésett versfejezetei, másrészt egy tragikus családi fordulat kesernyés széljegyzetéül szolgálnak. Egyben kellő magyarázatai is lehetnének a borúlátó társadalomrajznak. (A honi közállapotoknak persze nincs szükségük ilyen lírai megtámogatásra, azok önmagukban is éppen eléggé elkeserítőek.)

A kötet címadó versének „önkéntes vak”-ja talán ezért is vonul a közöny kettős fedezékébe. A maga vállalta magány és kirekesztés rabja. Senkire sincs

tekintettel, nem szeret, s nincs dolga-gondja másvalakivel. Tökéletesen elidegenedett – emberségéből, együttérzéséből kikopott – személyiség. Riasztó út, de sajnos sokan járják, noha zsákutcás kísérlet, mégis egyre többen!

Ez a vakság (világtalanság?), miként a némaság is egyébként visszaköszön más versekből is.

„A csended megvakít” (Perellek, Úr!); „Vakon még itt vagyok, mint falra égett angyalok” (A félelemről) „...és elfolyik mindkét szemem de álmodik / a szívem lát ha vak vagyok.” (Tudom miről).

A másik végiggördülő gondolatban Jónás a saját költői ihletettsége – ha úgy tetszik: küldetése – értelmét és szerepét méricskéli. A korábbi kötetekben megszokott önironia helyét ebben is a kiábrándultság veszi át, hol kijelentés, hol önmegszólító kérdés formájában. „A lényeg, hogy vigyen a sok sor / még az is mindegy, hogy merre” – fogalmaz egy helyütt. „Csak időt húz, aki verset ír?” – fontolgatja másutt. „Kinősz rímet és bibliát, / a rendet...” – összegez egy harmadik helyen.

Az egyszerű, tiszta formákhoz menekül. A nép- és műdalok világához, a lüktető zeneiséghez, de még a táncbéli csujjogatókat is felülírja (*Nóta; Bartók Béla 72 – Bagatell; In memoriam Bella*).

Nomen est omen! (A névben a végzet!) – állították a régi bölcsek. Jónás Tamás egy villanásra maga is megidézi az Ószövetség legfurcsább profétáját. A bibliai Jónás – Babits szavaival élve – igen rühellé a profétaságot, de mikor menekülne a feladat elől, elnyeli egy cet. A gyomrában utazva, tehetetlenül, egy felsőbb akaratnak engedelmessé, vetődik ki a hit partjára. Pont oda, ahova profétaként küldték, hogy a rossz utakra tévedt embereket rávegye a jóra.

Alighanem a mi Jónásunk, Jónás Tamásunk sem kerülheti el ezt a sorsot. Tehetsége, indíttatása és személyes sorsa is arra kárhoztatta, azzal tüntette ki, hogy szólnia kell, és figyelnek szavára. Az Önkéntes vak az eddigi legsúlyosabb mondanivalót hordozó kötete, amely jócskán továbblendíti. Már-már odaér a kivételesség küszöbéhez...

Áprilisban az egyik legrangosabb hazai művészeti elismerésként számon tartott Aegon Művészeti Díjat az Önkéntes vak kötetéért Jónás Tamás költőnek ítelték.

Hegedűs Sándor

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu